

BOEKBESPREKINGEN.

Het boerenerf in Groningen 1800-2000.

Tineke Scholtens

Het boerenerf in Groningen, 1800-2000.

Groninger Historische Reeks 28

Assen: Van Gorcum, 2004.

318 p.; prijs: € 27,50.

ISBN 90-232-4089-8.

Dit boek is niet het resultaat van een historische wetenschappelijke studie, maar de neerslag van een spontaan initiatief dat ruim tien jaar geleden werd opgevat door een groepje enthousiaste tuinliefhebbers die zich afvroegen of er nog iets overgebleven zou zijn van de typische boerentuinen in Nederland, en dan wel als onderdeel van het boerenerf. Om dit te onderzoeken werd de Nederlandse Werkgroep Boerenerven opgericht en ging Tineke Scholtens aan de slag als vrijwilliger in Groningen. Ook elders in het land gingen vrijwilligers er op uit om aan de hand van een lijst boeren en boerinnen in het hele land te ondervragen. Naast enkele originele historische documenten, kadastrakaarten en historische luchtfoto's vormden vooral de schriftelijke registratie van de gesprekken, de door groepsleden vaak samen gemaakte tekeningen en later de ingevulde inventarisatieformulieren het hoofdbestanddeel van het bronnenmateriaal.

Voor een goed begrip wordt hier eerst de definitie van boerenerf en boerentuin gegeven die in het onderzoek is gebruikt. Onder boerenerf wordt verstaan een al of niet omheind of omgracht stuk grond met boerderij en bijbehorende gebouwen en onbebouwde ruimten, die samen een functionele eenheid vormen. De boerentuin is dat gedeelte van het erf waar nuts- en/of sierplanten gekweekt worden en waar de was wordt gebleekt.

De eerste helft van het boek bestaat uit hoofdstukken die steeds delen van het boerenerf bespreken, zoals de erfbegrenzing, de moestuin, de appelhof, de bleek, de siertuin, tuinsieraden en nieuwe ontwikkelingen of projecten die er op dit gebied lopen. De tweede helft van het boek bestaat uit 12 bijlagen, die de basisgegevens bevatten waarop de inhoudelijke hoofdstukken zijn gebaseerd. Die hoofdstukken zijn chronologisch ingedeeld (17de t/m 20ste eeuw) en worden vergeleken met de algemene tuinkunstgeschiedenis van Nederland. In het algemeen is dat een goed uitgangspunt alhoewel de verschillen tussen de Groningse boerentuin en die in andere provincies, niet ter sprake komen. Een voorbeeld hiervan is het verschijnsel van het bergje dat in iedere slingertuin te vinden is (was). Dat dit bergje met de bijbehorende waterpartij een heel kenmerkend karakteristiek Gronings verschijnsel van de slingertuin is, komt te weinig tot uiting. Zo kunnen we ons ook afvragen of er sprake is van een typische Groningse boerenerfplanting, indien we die vergelijken met dit soort beplantingen elders in Nederland. Dat wordt niet duidelijk, omdat in het algemeen de Groningse situatie wel uitvoerig behandeld wordt, maar een vergelijking met die in andere delen van Nederland achterwege blijft.

Opvallende wetenswaardigheden die uit dit onderzoek naar voren komen, zijn die uit bijvoorbeeld de uit ca. 1850 daterende plattegrond van de proeftuin bij de Maatschappij van Land- en Tuinbouw te Wehe. De daarop aangegeven moestuinen in golvende omlijstingen in plaats van in rechthoekige of vierkante perken, zijn niet nieuw (siertuinen en boomgaarden in golvende vakken zijn ook al in het *Magazijn van Tuinsieraaden* van G. van Laar uit 1802 te vinden), maar bewijzen wel dat moestuinen in deze vorm ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd.

Het vele werk dat in het verzamelen van alle gegevens en het schrijven van het hele boek is gestoken, is bewonderenswaardig. De auteur is er dan ook tien jaar mee bezig geweest. Juist daarom is het jammer dat niet alle gegevens optimaal zijn uitgewerkt. Zo missen we bijvoorbeeld op enkele (van anderen overgenomen) plattegronden een noordpijl en op de meeste een schaal aanduiding. Soms blijven situaties daardoor onduide-

lijk. Verder is het bijzonder interessant om te weten welke boom- en heestersoorten voorkwamen in 52 slingertuinen, maar is het niet ook interessant om te weten welke plantensoorten in *alle* 52 tuinen voorkomen, zodat we dan kunnen spreken van een typisch Gronings slingertuinen-sortiment? Of zou, als dit was nagegaan, blijken dat dit altijd toegepaste sortiment misschien wel heel normaal is voor alle (boeren)tuinen in Nederland? Nader onderzoek op basis van alle gegevens die Tineke Scholtens heeft aangedragen, is in ieder geval zeer de moeite waard.

De belangrijkste kenmerken van een Groningse boerentuin (doch de onderlinge verschillen blijven groot) komen in dit boek in ieder geval duidelijk tot uiting. Allereerst is de tuin meestal aangelegd in een eenvoudige kleinschalige landschapsstijl, vóór en opzij van het huis, bijna altijd voorzien van een bergje en een (Engelse) gracht en vijver. Ten tweede is de tuin vaak langs een noord-zuid-as gelegen (met de voorkant van het huis gericht op het zuiden, terwijl lei-lindes als zonwering dienen). Ten derde staan er vaak gekandelaarde of geknotte lindes langs de oprit. Ten vierde worden veel exotische bomen en heesters, vooral ook in verschillende kleurvariëteiten toegepast en ten vijfde is er vaak 'Engels bloemhout' (bloemrijke heesters) gegroepeerd in perken, aangeplant, zoals ook in de late 18de eeuw het geval was.

Enige vragen blijven bij mij hangen. Hebben de boeken over de cultuur van fruit- en plantagebomen, van de hovenier van de weduwe van Johan Willem Friso, Johann Hermann Knoop, geen invloed gehad op de toegepaste fruitrassen in de boomgaarden van het Groningse boerenerf? (zie de door J.H. Knoop bezorgde werken *Pomologia*, *Fructologia* en *Dendrologia*; verschenen in Leeuwarden 1758-1763). Vraag is ook wat de rol is van de verschillende tuinarchitecten van de familie Vroom? Heeft hun werk op boerenerven ook typische Groningse kenmerken? Bureau SB4 heeft een onderzoek verricht naar de werken van de verschillende leden van de familie Vroom in verband met het ontwikkelen van een regionaal tuinmuseum op de Geertsemaheerd. Mede op basis daarvan valt er mogelijk meer te zeggen. Een derde vraag is: zijn er in Groningen

op boerenerven 'boerentuinen' (*cottage gardens*) door Mien Ruys ontworpen en aangelegd? Op dit moment is drs Leo den Dulk bezig met de inventarisatie en bestudering van de ontwerpen van deze tuinarchitecte, voorzover deze bewaard zijn gebleven; deze ontwerpen berusten in de Bibliotheek van Wageningen UR. Bekend is in ieder geval van haar een boerentuin in Noord-Friesland. Mogelijk zijn er ook in Groningen nog ontwerpen van haar te vinden.

Het boek *Het boerenerf in Groningen 1800-2000* behandelt een heel nieuw onderwerp van de tuinhistorie. Het is geen naslagwerk, maar er worden wel heel veel zaken op het gebied van de Groningse tuinkunst en het Groningse boerenerf of de Groningse boerentuin in behandeld. Het boek is een goed begin, maar noodt zeker ook uit tot verdere studie.

Carla Oldenburger